

TÓTH ANNA¹
PRÜCSÖK ÚR, A DERÉK KATONA? HOGY IS VAN EZ...?

Egy klasszikusan cseh söröző Janáček operájában

Mit juthat eszünkbe, ha szétnyílik a függöny és a színpadon egy klasszikusan cseh söröző jelenik meg, a korszokkal bravúrosan egyensúlyozó pincérekkel, hátul egy henger alakú sörtartállyal, amiben helyi szokás szerint nemcsak tárolnak, de főznek is sört? S bár a zenés színház nélküli az operatőri segítséget egy-egy szereplő kiemelésében, néhány perc múlva mégis egy ismerős, jellegzetes figura kerül a figyelem középpontjába. És ebben a pillanatban egy feledhetetlen párbeszéd elevenedhet meg a nézőben.

„– Tíz fekete zászló leng Konopištěn.

– Tizenkettőnek kéne ott lenni – mondta Švejk, miután felhajtotta a sörét.

– Miért gondolja, hogy tizenkettőnek? – kérdezte Bretschneider.

– Azért, hogy kilegyen a tucat, az kerek szám, és tucatjával mindent olcsóbban adnak – felelte Švejk.”

A Švejk-szerű Prücsök úr Nagy-Britanniából

Igen, a *Prücsök úr kalandzásai*, ez a ritkán játszott Janáček-opera első színpadképe mintha Palivec úr kocsmájába repített volna, amikor a Ferenc Ferdinánd trónörökös elleni halálos merénylet és az I. világháborút kirobbantó hadüzenet után titkosrendőrök hada lepte el Prága utcáit és szórakozóhelyeit, felségsértőkre vadászva. S a gyors asszociációt a címszerepet éneklő Nicky

¹ Tóth Anna zenetörténész

Spence is elősegítette. A kiváló skót tenorista alkatánál fogva akár igazi Švejk is lehetne – s bár erről csak feltételes módban szólhatunk, tény azonban, hogy remek Brouček volt. És nem érezte tehernek a cseh nyelven való éneklést. Arra a riporter kérdésére, hogy „...egy fordítás még elérhetőbbé tenné Janáček munkáját a világ szélesebb közönsége számára?” – felkészülten válaszolt.

Nicky Spence (1983) kiváló skót tenorista
<https://www.brittensinfonia.com/who-we-are/people/nicky-spence>

Örökzöld dilemma: érthető vagy eredeti nyelven?

„Készítettem a műből egy angol fordítást Londonban, ami jól sikerült és amit Janáček bizonyára értékelt volna, mert akkor a dráma közvetlenül szólhatna nem csak a cseh közönséghez. Van azonban valami egyedi ebben a zenében, ami a nyelv karakteréhez kapcsolódik, ami hiteles és könnyen megszokható. És miután annak idején találkoztam a londoni Guidhall Schoolban Lada Valešova cseh zongoraművésszel, hagytam magam „elcsábítani”: megtanultam tőle csehül és rájöttem, mennyire barátságos ez a nyelv az énekesekkel, különösen, ha az embernek sikerül hozzászoknia néhány ritkábban előforduló mássalhangzóhoz. Ez egy olyan nyelv, amely kéz a kézben jár a drámával.”

Čech a csehekről

Ez a legismertebb és legnépszerűbb történet a szlávok sorsáért aggódó Svatopluk Čech írói munkásságában, amelynek jelentős részét nagyszabású hazafias, allegorikus költemények alkotják, ám helyet kapnak benne a kiegyezés után felerősödő nyugatias hangvételű írások is, amelyekkel a társadalmi problémákra keresett megoldást az író a 19. század második felében.

A kiábrándult prágai polgár

A mindenből kiábrándult (sokak szerint alkoholfüggő, valamilyen traumával küzdő és emiatt emberkerülő) Prücsök úr tehát egy prágai kocsmában üldögél (hol másutt üldögélne?) és elszántan sörözik (mi mást is csinálna?), mígnem egyetlen társasága marad: a telihold. Még meg is szólítja: „Nem nézel ki rosszul, te sápadt cimbora odafent. Ó, bizonyára a te néped boldogabb, mint mi, szegény földiek!” Addig-addig incselkedik ittasan a Holddal, amíg fel nem ébred – magán a Holdon, egy kráterben. És Prücsök úr, a prágai kispolgár hirtelen szokatlan körülményekhez kényszerül alkalmazkodni. Megvigasztalja ugyan, hogy a Holdon csehül beszélnek, de az itteni élet egyébként nagyon különbözik a földi élettől. A holdfényes hippik csak a szépség és jóság eszményeiért élnek, idejük nagy részét lelküknek és művészetüknek szentelik. A nem tervezett űrexpedíció azonban véget ér és Prücsök úr ahogy érkezett (egy söröstartályban), visszatér a már teljesen kiürült kocsmába.

Robert Carsen, az egyik legkeresettebb operarendező, aki nem először találkozott Janáček-operával, megküzdött a két felvonás két színterének összekapcsolásával. „Ez az opera egyértelműen a legcsodálatosabb, legfurcsább és legőrültebb alkotás, amellyel valaha találkoztam, noha jó néhány operát ismerek. A darab igazi kihívás csapatunk számára.” Mindennek ellenére ötletes és különleges megoldás született, amelyben fontos szerepet kapott jónéhány dokumentumfilm-kocka is. Prücsök úr mellett megérkezett a Holdra Neil Armstrong is a „stábjával”. 1969-ben járunk tehát (az *Űrodüsszeia* 1968-as bemutatása után), a holdraszállás és Woodstock évében, a szelíd, szépséget kereső holdlakók a nagyszabású zenei fesztivál közönségévé rendeződnek át a színpadon.

Prücsök úr második kalandja a 15. századi Prágába vezet, egyenesen a husziták és a katolikusok vallásháborújának közepébe. A novellában a szerző részletes tanulmányt mutat be a korszak prágai topográfiájáról, és mesterien kalauzolja el az olvasót Prága akkori ó- és újvárosának utcáin. Helyenként még a régi cseh nyelv használatát is támogatja. A szövegkönyv eltekint ettől, ami lényegesen leegyszerűsítette Robert Carsen újabb ötletének megvalósítását.

Az 1968/1969-es időtengely

A cseh nacionalizmus vádjával illetett fejezet talán még az előzőnél is jobban kiáltana Jiří Menzel rendezése után, akinél jobban senki nem ismerte a cseh kisemberek komikusnak ugyan nem mondható, de kívülállóként igazán komolyan sem vehető világát.

Képek az előadásból:

[2024-11-01 - Válety páně Broučkovy - premiéra | Flickr](#)

<https://youtu.be/GUrhXTWFRE8> (1:07)

Janáček Brouček úr kirándulásai című operájának előadásához készült trailer

Rendező: Robert Carsen

Zenei vezető: Marko Ivanović

Robert Carsen

(Torontó, 1954. június 23.)

kanadai operarendező

<https://www.operadeparis.fr/en/artists/robert-carsen>

Robert Carsen tehát meg sem próbálkozott egy menzeli világot teremteni a színpadon. Itt is kihasználta a dokumentumfilm adta lehetőségeket és a későközépkori harcokat 1968-ra aktualizálta. Értékes filmkockák elevenítették fel a Jan Palach-szorit, beszélt a prágai tavasz kulcsfigurája, Dubček, szembejöttek a szovjet tankok, hömpölygött a tömeg a Vencel téren, majd láthattuk a Brezsnyevvel csókolózó Husákat is. Nem maradhatott el az 1969-es jégkorong-világbajnokság döntője sem, ahol a csehszlovák válogatott – a tornán másodszor is – legyőzte a Szovjetunió csapatát, mintegy revansot véve a prágai tavasz vérbe fojtásáért. És mindenki a cseh(szlovák) nemzeti lobogóba öltözött. Annemarie Woods jelmezei és Rebecca Howell koreográfiái szerves része voltak a Radu Boruzescu által létrehozott látványos színpadnak.

A félreértések, harcok és veszélyes kalandok után a sörtartály ismét jó szolgálatot tett és visszasegítette a rémült Prücsök urat a jól ismert kocsmába.

Nemzetközi produkció – nemzetközi sikerek?

A Brnói Janáček Fesztivál, a Staatsoper Unter den Linden (Berlin) és a Teatro Real (Madrid) közös produkciója új fejezetet nyithat az opera történetében. Ez volt az egyetlen Janáček-opera, amelyet nem Brnóban, hanem Prágában mutattak be annak idején, a *Prücsök úr kalandozásai* tehát 2024-ben hazatért. És nemcsak haza, hanem minden valószínűség szerint egy Európát meghódító útra is, hiszen az egyszerre drámaian monumentális és gyengéden lírai, különöc zenei ötletektől hemzsegő, kora polgári világát karikírozó Janáček-zene, a Brnói Nemzeti Színház Janáček Operájának vezető karmestere, Marko Ivanović

irányította zenekar, a kiváló szólisták (Daniel Matoušek, Doubravka Novotná és Jan Šťáva) európai körútra indulnak Brnóból. A jelentős szerephez jutó kórossal, amelynek Martin Buchta tanította be az első részt, míg a 15. században játszódot Pavel Koňárek próbálta az együttessel. És a már megszólaltatott Nicky Spence-szel, akiről azt rebesgetik, hogy előző életében a prágai Vikárkán született, Brouček néven.

Nicky Spence portrék